

F. W. BAIN
BOŽSKÝ POPEL

Francis William Bain

BOŽSKÝ POPEL

Překlad: Jiří Zygma

Do češtiny přeloženo podle anglického originálu
„The Ashes of a God“ vydaného nakladatelstvím Knickerbocker
v New Yorku a Londýně r. 1911.

Poznámky pod čarou jsou nakladatelsky upraveny a mírně
doplněny.

Ten malý ptáček vzlétl a neúnavně mává svými křídly, zahleděn
do nekonečných dálek.

VÁMAN

ÚVOD

Božstvo, které dělá neplechu, tedy bůh lásky, jenž se baví tím, že dostává druhé do potíží, uvrhl kdysi do trablů neobvyčejného druhu i sám sebe – spolehneme-li se na básníky, kteří to zaznamenali. Když uviděl příležitost, jak si myslel, pokusil se rozvášnit samotného Mahéšvaru¹ vzplanutím vroucnosti k panenské dceři sněhu, jež před ním právě tak stydlivě postávala jako vtělení neodolatelného svádění, umocněné nejvyšší silou v rozporu mezi jejím obhroublým odřeným oděvem a dokonalými křivkami postavy, jimiž byla vybavena. A tak se stalo, že jeho srdce bylo po letech milostných úspěchů rozlomeno a jeho láska se zčistajasna rozpadla v prach za jeho troufalost, když ze svého třetího oka rozzuřeně vystřelil na boha lásky a tímto pohledem ho kvůli jeho drzosti spálil na popel. Ty oči on na okamžik otevřel pro nešťastně zamilované rozpaky jako dveře při výbuchu pece za vletu noční mûry. Mladý bledý měsíc se na to všechno díval z vlasů rozčileného boha²; tento vybledlý mladý měsíc, který zrovna nebyl v úplňku a který dal název našemu příběhu, v něm byl popisován jako bezvýhradně milounký, jako by snad *byl schopen umožnit pravému bohu lásky povstat z jeho vlastního popela*.

¹ Mahéšvara – dosl. „Velký Bůh“, tradiční jméno indického boha Šivy.

² Srpek měsíce je epitetem boha Mahéšvary/Šivy a nachází se ikonograficky v jeho vlasech.

Je třeba připomenout, že popel boha lásky není jen tak ledajaký: má v sobě něco z fénixe a je vždy připraven se znovuoživit. Přenáděrný žalozpěv Ratí³ (manželka boha lásky) nad spálenými zbytky jejího manžela, zaslechnutý velkým básníkem Kálidásou, byl vsutku, kdyby to jen tušila, přehnaný. On věděl, že se znovu narodí. Nebo řečeno jinak a hezky česky, velká vášeň je nesmrtelná a ani její popel není nikdy absolutně zatracen. Dá se rozdmýchat, a jak řekl jeden z britských básníků, možná i plamen z nich vyšlehně. To je právoplatný důvod, proč staří hindští mudrci označovali lásku i vzpomínky jedním a tím samým slovem. Paměť, památka, zármutek, lítost, žal – všechna tato slova jsou jasně blízka a příbuzná lásce a vztahují se k ní. Co je nám lhostejné, brzy zapomeneme; pamatujeme však, co milujeme, a je to tím déle, čím více to máme rádi. Přichází to tak samo, že ty nejstrašnější překážky k tomu, abychom se stali moudřími a byla nám prokazována čest – jestli to tak můžeme nazvat – ve zřeknutí se světa, jsou vzpomínky na něj a paměť na minulost.

Cílem moudrosti je vzhledem k starému hindskému učení stát se naprostým znalcem sebe samého (*džitátmá*), učinit sebe sama mnohem lepšího nebo stavět se indiferentně k tomu, co s sebou přináší obvyklý světský život. Obvyčejný smrtelník je vlastně zajatec, spoutaný a svázaný v otroctví, tedy spoutaný (*sakta*) předmětům bludů či smyslového vnímání. Ten, kdo usiluje o vymanění, musí nejprve dlouhým a namáhavým cvičením v pokání a odříkání odseknout tyto světské záležitosti, a až i když mezi nimi bude stále setrávat, smýjí se z něj, jako když voda stéká z promaštěných peří kachny, a on bude pokračovat v žití podle klasických vzorců, jako kolo, které se stále točí, i když jeho původní impuls k pohybu již ustal, nebo jako větev, jež se kymácí po odletu ptáka. Je pak *bdělý* oproti těm, kteří pořád

³ Dosl. „rozkoš, sexuální touha, vášeň“; jméno manželky boha lásky.

zůstávají zaslepení iluzí; je *volný* tak, jak nezávislost kontrastuje ke svazku; jeho duše je nedotčená a nezadaná. Nyní však je tu jedna věc, která může tohle všechno pěkně zpochybnit, jakkoli je někdo moudrý bez ohledu na jeho povýšení a jeho úplnou svobodu – je to žal. Nejsilnější duch disponuje také nejsilnějším rozpomínáním, a pokud zasáhne šílenství, aby poškodilo závity vymazáním paměti, pak jsou tu věci, na něž se zapomenout nedá. Tam, kde fungují vzpomínky, je jisté, že jejich obsah proběhnul, avšak známkou lítosti pro takovou paměť je láska. A co je pak ze všeho nejvíce nezvyklým předmětem lítosti, jíž se člověk směje s veškerým úsilím, aby její účinky zmírnil, abychom na ni zapomenuli a vymýtili ji, a kterou odmítneme, aby byla vpuštěna do *žaláře* jakékoli duše? Netřeba zdůrazňovat, že se jedná o ženu. Proto je to tak, že je považována v orientální mystice nad všechny ostatní věci za nepřítele emancipace, za *nadpozemskou* záležitost a poutače duší, věčně litovanou, obdivovanou, nezapomínanou a nezapomenutelnou; je totiž nespalitelnými zbytky a neuhasitelnými jiskrami mezi popelem minulosti. Nebyl to Swift, mezi jehož zápisky byl po jeho smrti nalezen soubor, označený jeho vlastní rukou jako „*Pouhý vlas ženy*“? A neshledal snad Coriolanus v této věci překážku, která mu zmařila svržení Říma a jež stála mezi ním a jeho odhodlaností? Nemusíme ale chodit pro příklady do historie nebo fikce, abychom odsouhlasili fakt o zkušenosti téměř každého muže s ženami již od nepaměti. Každý ví, co bylo jednou řečeno, že mládí je přehmat či hrubý omyl, dospělost je boj a stáří rozmrzelost nebo hořkost. A smrti předchází povzdech. Zemřel snad někdy vůbec někdo, aniž by naprosto ničeho nelitoval? Zármutek v jazyce starých Hindů nevyjadřuje nic jiného než ostatky mrtvé lásky, avšak ne zcela vyhaslé, a to proto, že všechna láska je více nebo méně nadpozemská, stejně jako *božský popel*.

Na západě Anglie na samém břehu moře vím o jednom kopci, který by byl v pohanské Indii už dávno zasvěcený dceři sněhu a působí tak přesně, jako kdyby obří rozmach hebkých zelených trsů trávy vytvářel kontury kolosálního ženského poprsí. Tam jsem za slunného večera ležel a přemítal. Pomyslel jsem si ve svém nitru: to určitě není zlatá záře předvečera, jak jej znám z Indie, na to je trochu chladno; a přesto je tamto kopec, který by mohl být toliko oblíbeným místem samotné Párvatí⁴. Pouze zdejší květy by jí připadaly divné; rozhodně by nepoznala tyto petrklíče a blatouchy, tento hlodáš. Ale i tak by ji některé věci mohly zmást, poněvadž by mohla ostrov Lundy považovat za nejzazší západní horu, za níž se v tuhle dobu ponoří slunce do noci.

Když jsem přemýšlel o ní a jejím manželci, náhle jsem zvolal: „Ó, nositeli měsíční členky, který sám jsi minulostí, přítomností i budoucností, snil jsi kdy pro všechny své vědomosti o tajemstvích času, že jednoho dne by všichni tví věřící upadli do tenat tohoto malého mlhavého ostrova v tak vzdáleném severním moři? Nebyla to ironie Stvořitele, kdo tvoří a ničí všechny ty světy z pouhé zábavy, že si nepodrobil milióny tvých snících pro západní typ člověka větší měrou než ostatní lidi na této planetě? Opustili ji indiští bohové, jak už to jednou udělal Jidáš, nebo jsi byl pohřben za tisíc let jógy, kdy Mughalové a Maráthové⁵, přívrženci Clivea⁶ a Dupleixe⁷ bojovali za těžkou korunu ověšenou barbarskými perlami a zlatem? Navíc jak se mám ptát, když ty jsi bezpochyby dalek mezi vločkami svého vlastního, ještě neobjeveného himalájského sněhu...?“

⁴ Párvatí („Paní hor“) je jiné jméno Gaurí, Šivovy manželky.

⁵ Hinduistické etnické skupiny.

⁶ Britský kolonizátor Indie.

⁷ Francouzský kolonizátor Indie.

Jak jsem tak hovořil, podíval jsem se a no ne! Přede mnou se skvěl takřka nevnímateľný srpek měsíce, který visel nízko ve večerní obloze přímo nad ostrovem Lundy a přes moře. V mžiku jsem vykřikl: „Aha! Mahéšvaro, mýlil jsem se a zcela jsem zapomněl na tvou vlastnost všudypřítomné vesmírné přítomnosti. Jsem si jist, že tam, kde je ten srp, ani ty nejsi příliš daleko. Řekni mi tedy, zdali to bylo tvé přání potrestat své poddané, anebo to bylo způsobeno jen tvou nedbalostí, že upadli? A jak to všechno skončí?“

Jak jsem pozoroval ten měsíc, zaslechl jsem smích bohů v burácení vln. Současně mi odpověděl: „Hlupáku se západními myšlenkami, je zde ještě mnohem víc věcí, na něž jsi zapomněl, stejně jako na mou všudypřítomnost. Ty si nepamatuješ, co řekl jeden z vašich starověkých filozofů? *Theos anaitios, aitia elomenou*?⁸ Nebo už jsi zkrátka zapomněl na vědění všech mých starých hindských mudrců, když bys chtěl předat odpovědnost za dozrávání plodů lidských činů na mě? Co si mí lidé nadrobili, to si také musí sníst; sbírají však jen ovoce ze stromu jejich vlastního špatného jednání z minulých životů. Zločiny předchozí existence jsou jim v patách jako smrt a leží na nich jako stín. Jen oni sami se mohou obviňovat a vykoupit, nyní jim v tom zde není jiné pomoci – je to jen na nich. Musí se vypracovat pro své vlastní vymanění, nikoli však nevrlostí nebo násilím, ale pokáním a tvrdou morálkou.“

Naslouchal jsem v tichosti bohu, a když skončil, podíval jsem se nahoru. Načež jsem si po chvíli řekl: „Jistě je to tak, že ten křišťálový měsíc tvoří božskou čelenku a hlas boha je šepotem z moře.“

Vánoce, 1910

⁸ Platón: „Věčný bože, příčino krutosti?“

HORA ZÁSLUH

Tam, kde padá sníh na ledovou stěnu,
jsou zanechány všechny vysoké vrchy holé –
slyšel jsem, že po obloze tu cestu
vyvolávají neurvale horší duchové.

ČAITJA

INVOKACE

Potápějící se v hlubinách času, ty lebkou zdobený ničiteli Dakši⁹, my lpíme na uctívání krásy tvé měsíční čelenky, jejíž stříbrný lesk se krade ustrašeně jako žena z dobré rodiny přes stíny lesa tvých vlasů, aby nakonec spadla jako popelavě modré požehnání do horských hřbetů tří velkých světů, ležící tváří k zemi ve zbožňování sášťanga¹⁰ tvých nohou.

⁹ Dakša byl mocným bohem a nepřitelem Mahéšvary – Mahéšvara ho však přemohl.

¹⁰ Tj. dotýkat se země všemi osmi částmi těla najednou.

I

Daleko směrem na sever, způli skryté v zarostlých himalájských svazích, leží posvátné místo ke koupání a upřednostňovaný, často navštěvovaný brloh Hary¹¹, tam, kde Ganga teče dolů přes skalní propasti pána kopců a vytéká přímo na planinu; je tak čistá, jako by se samou pěnou usmívala při pomyslení na brzké spojení s Jamunou a mořem. Tam se také jednou večer stalo, a je tomu již dávno, že dva bráhmani byli zaujatí do sporu na břehu tohoto velmi svatého toku, a hádali se o to, kdo je lepší.

Dlouho se přeli naprázdno; každý vyžadoval pozornost a převahu nad tím druhým, což zase ten první nechtěl připustit. Konečně jeden z nich pravil: „Dost už těchhle absurdností! Kdo tady kromě slepého tvrdí, že v poledne slunce nesvítí? A jak se může tvá rodina měřit s tou mou, která je v Agastjově¹² *gótre*¹³?“ Nato ten druhý řekl opovržlivě: „Jsi důkazem svého vlastního tvrzení, a jak se domnívám, skuteční Balákhiljové¹⁴ museli mít za původní prapředky takové trpaslíky, jako jsi ty.“ Jeho oponent reagoval rozzuřeně takto: „Lepší mít trpasličí tělo Agastje než trpasličí duši sevřenou v bezcenné hordě masa takového

¹¹ Hara je dalším jménem Šivy.

¹² Starodávný mudrc. Byl malého vzrůstu.

¹³ Přináležitost k určitému velmi ceněnému kněžskému rodinnému klanu.

¹⁴ Legendární trpaslíci.

*pašu*¹⁵, jako máš ty sám.“ Hned potom se jeho odpůrce rozběhl proti němu a kopl do něj. Pak zařval: „Pche! Ty jsi mě nazval *pašu*? Vychutnej si můj kopanec! Jenže co se týká tvého Agastje, pohrdám jím! Co má pro mě znamenat, když jsem tu jen proto, abych se vykoupil nesčetným a hotovým utrpením, které by si mohlo vysloužit úctu od samotného Pašupatiho¹⁶?“

Tak jak ti ěulpasové byli v sobě, stalo se nařízením osudu, že sám pán tvorstva živého i neživého se zrovna procházel ve vzduchu přímo nad nimi, když bloudil směrem ke Kailásu¹⁷ s Gaurí¹⁸ v jeho ruce na své cestě zpět po návštěvě Udždžajiní, což je jeden z jeho raných domovů, jehož paláce jako by se svou výškou vysmívaly obloze. Jak naslouchal tomu rozbroji, najednou propukl v hurónský záchvat smíchu. Okamžitě tito dva pošetilí diskutéři vzali do zaječích a zmizeli pryč plnou rychlostí, každý opačným směrem, považující jeho výsměch za úder blesku. Viděla je prchat také dcera hory, proto se zeptala svého pána: „Nechápu, jak se můžeš nechat vyburcovat tak krajně zavrženíhodným chováním této dvojice pitomých bráhmanů ve výbuch smíchu.“ Mahéšvara však odpověděl: „No ale proto jsem nevybuchl. Můj smích zapříčinilo něco jiného. Tito směšní smrtelníci se běžně prou právě tímto způsobem; navzájem se urážejí, nafoukají se a snad i bijí, místo aby uvažovali, protože jsou zaslepení ješitností, arogancí a emocemi. Kdybych se byl smál pokaždé, kdy by se něco takového přihodilo, nenastalo by dne ani noci, kdy bych se nepobavil. Pro tyhle důvody toho není nikdy konce.“ Párvatí se zeptala: „Proč

¹⁵ Zvíře, hovořící, bestie. Synonymum pro označení bytosti postrádající veškerou kulturu a inteligenci.

¹⁶ Pán zvířat, rovněž tradiční jméno Šivy, největší asketa.

¹⁷ Hora v Himálajích, kde Šiva obvykle přebývá a medituje.

¹⁸ „Bělostná“, Šivova manželka.

ses tedy tak smál?“ Bůh se srpem měsíce ve vlasech řekl rozvážně: „Smál jsem se, jelikož jsem si byl vědom nezměrné neúcty toho bráhmána k sobě samému, jinak plného velké sebechvály. Je to ten případ muže, jehož jedna z forem inkarnace nehorázně selhala v přesně takovém úsilí o asketičnost, jak popsal sám sebe, že protrpěl, a přesto na to úplně zapomněl a nikdy ani nesnil o tom, že putuje velmi rychle nikoli vstříc vymanění, ale přímo proti němu. Ve všech jeho činech v nedávných zrozeních není nic, co by nekráčelo sestupným směrem do propasti žebříčku reinkarnace, z níž pro něj nebude vůbec jednoduché vystoupit znovu nahoru. Když je duše na cestě dolů, nic na světě není tak obtížné, jako pozměnit její směr na vzestup nebo dokonce její pohyb zastavit úplně. Je zde možné pozorovat, že každá nová chyba přidává na tíze její váhy i podnět k její rychlosti. Jestliže by to věděl, jako cestovatel směrem dolů by se naprosto zděsil ve výhledu nespočetných myriád let, které se před ním budou táhnout jako nikdy nekončící poušť bezvodého písku a kterými si bude muset projít v nových a nových životech, z nichž každý předpokládá smrt, předtím než uspěje v proměně svého jednání vedoucího zatím do temnoty. Výsledky jeho práce jsou však jen v jeho moci a mohou připomínat kámen, který se potápí níž a níž v bezedné a vlhké bažině zla, již si vytvořil sám.“

Párvatí na to řekla: „A jaké tedy potom bylo ono počáteční úsilí nebo skutečná vzpomínka, která v kontrastu s jeho chvástáním spustila tvůj smích?“ Bůh odpověděl: „Je to dlouhá historie, a když ji s cestováním tímto tempem začnu vyprávět, mohli bychom do Kailás přijet ještě předtím, než příběh skončí. Jak se ovšem zdá, budu ti o tom muset říci úplně všechno, proto tomu přizpůsobím rychlost našeho postupu, abychom neztratili krok s děním vyprávění, a věci tomu uzpůsobíme tak, že do Kailás dorazíme přesně v ten okamžik, co dokončím povídání. Navíc by byla škoda to uspíšit. Rád sleduji svit a lesk

mého měsíce, jak se tiše krade jako zloděj do stinných roklí obrovských údolí tvého otce a jak se z jeho stran odkrajuje povrch jasných barev, které mu přiřte zapadající slunce, aby se na něm rozbujely místo jeho vlastní studené a smutné bledosti, což vyvolává dojem mrtvolného kafru.“

II

Má sněhová kráska, poslyš, že kdysi dávno byl tento chlubil v jednom ze svých minulých životů bráhmanem se jménem Tršódadhi¹⁹ a zdědil funkci královského ministra. Ten král se jmenoval Ruru a bylo to tak, že byl velmi rozmazleným dítětem. Tím, že byl zrazen svou královnou v jeho mládí, upadl do silné nenávisti vůči ženám. Je to divné vůbec vyslovit, ale považoval a vystavoval pouze sám sebe za vtělení lásky. A protože si přál vylít zlost a pomstít se celému ženskému pohlaví za zločin každé z nich, začal jako divoká včela zuřivě polétávat z květu na květ, přičemž se miloval s každou ženou na světě, která ho zaujala, a aby si je získal, postupoval všemi možnými lstmi, načež poté, co si získal jejich přízeň a jakmile byly jeho, se jim vysmál. Následně navíc jako šířením smrtící epidemie postupně podplatil všechny ženy v jeho království, které ho v jeho v blízkosti shledaly neodolatelným, a to nikoli jen proto, že byl král, ale především jelikož byl neobyčejně pohledný, což by se jednoduše mohlo proměnit v opodstatněné zlo způsobené nevěrou jeho manželce. Manželé a otcové v jeho království se ho proto velmi obávali a nadevše jeho ministr Tršódadhi. On sám totiž měl mnohem mladší manželku, s níž se právě oženil a která se jmenovala Vatsatari²⁰. Byla pojmenována příznačně

¹⁹ Znamená „žiznivý oceán“. Tato žízeň (tršá) je identickým termínem pro to, co Schopenhauer nazývá „vůli žít“ (*lat. vitai semper hiantes*).

²⁰ *Vatsa* je označením pro projev něžnosti, ekvivalent našeho „miláčka“. Jinak celé slovo znamená „jalovice“.

podle toho, že svým mládím a spanilostí jako by připomínala srp měsíce v novu. Vznášela se tak mezi šarmem ženy a dítěte jako měsíc mezi dvěma nesrovnatelnými fázemi jeho zatmění a kulatou dokonalostí úplňku. Nadto na rozdíl od měsíce byla stále nespátřitelná všem až na jejího manžela. Jeho přirozená žárlivost, jež byla extrémní, byla zdůrazněna její mimořádnou krásou a rovněž jeho věkem. Měl strach ze všech mužů na světě a ze všeho nejvíc z krále, tudíž vedl svůj život v obavě, že by na ní spočinuly Ruruovy oči, a proto ji držel velmi svědomitě stranou jako neocenitelnou perlu od zraku všech vyjma svého. Přestože jí věřil a byl do ní slepě zamilovaný, musel proti své vůli vykonávat takové povinnosti, že ji nechával stále více samotnou, a to pro samou zátěž státu, která byla svalena na jeho bedra samotným králem, jenžto naprosto zanedbával všechny záležitosti, když ho nezajímalo nic jiného než milostné plotky. A poněvadž byl Tršódadhi tak zaneprázdněný, měl jen malé okamžiky volného času vyhrazené pro jeho ženu. Celou tu dobu nebyl ani blízko ní, ale byl věčně trýzněn svou žárlivostí a strachem, které jako by zaneprázdnění malíři vtělili svým kreslířským umem do nekonečné řady obrazů jeho manželky, na nichž vedle ní v jeho nepřítomnosti stojí nespočet nápadníků. Nemělo to pražádný důvod, ale vyvstalo mu to v jeho hlavě, a dokonce to byly samé kopie načrtnutého krále, jako by to byl sám přemožitel Kamsy²¹, který byl obdařen nadpřirozenou silou násobit se v tolika nespočetných tělech, kolika se mu zachtělo. A ačkoli byla Vatsatarí ve skutečnosti čistší než slzy, byl pronásledován hojným podezřením, které jako včely věčně bzučelo v uších jeho neklidné duše, a přivádělo

²¹ Kamsa byl velmi mocným králem města Mathury a nepřítelem boha Kršny. Kršna ho však v urputném boji přemohl a zabil. Kršna vyřešil Platonovu odvěkou otázku „jednoho a mnohých“ tím, že se zdržoval najednou ve společnosti všech těch, kdo bažili po jeho lásce.